Set dades de l’educació catalana que potser no coneixies: retallades, profes precaris i segregació escolar

La despesa en educació a Catalunya està molt per sota de la mitjana de la Unió Europea.

Cristina Barrial / @cristinabarrial

La despesa en educació a Catalunya està molt per sota de la mitjana de la Unió Europea. La mala salut de ferro del sistema educatiu, entre retallades, barracons i professors indignats, és el que fa aguantar el pilar del futur de la societat catalana. Molts pares i mares es fan preguntes a la porta del col·legi: Quants diners destina avui la Generalitat a Ensenyament? Més o menys que fa alguns anys? I quant gasta cada família catalana en l’escola dels fills? Són suficients les places de professors a Catalunya? Les escoles barcelonines estan més segregades que les de Vic?… Us presentem una radiografia global de l’educació a Catalunya elaborada per CRÍTIC a través de les dades oficials recollides per la **Generalitat de Catalunya, l”Anuari’ de la Fundació Jaume Bofill i el Síndic de Greuges**, entre d’altres.

1. La xifra d’alumnes puja… però no per gaire temps

La xifra d’alumnat de tots els nivells educatius continua pujant, però no serà així els pròxims anys. Del 2010 al 2014, la quantitat total d’estudiants a Catalunya (afegint-hi educació infantil, primària, especial i secundària, tant pública com privada) va augmentar significativament. Mentre que fa sis anys la quantitat d’alumnes era d’1.255.393, el 2014 aquesta xifra arribava a 1.298.140, és a dir, 42.747 alumnes més en quatre anys.

Malgrat això, aquesta tendència positiva no continuarà. Observant les dades de l’Institut d’Estadística de Catalunya (IDESCAT) desglossades per nivells educatius, **es pot detectar una disminució pronunciada d’alumnes en educació infantil**. El curs 2010/2011 va ser l’últim en què la quantitat va augmentar (de 330.427 a 338.979). A partir del curs 2011/2012, i fins al 2014, les últimes dades registrades a l’IDESCAT mostren una constant reducció de la demografia en educació infantil: 25.577 matriculats menys. L’últim any va ser el que més va patir aquesta involució, amb una xifra de 10.284 alumnes menys. Aquesta xifra es pot relacionar amb la reducció de la taxa de natalitat i, probablement, vinculat a les conseqüències de la crisi econòmica. El seu efecte, però, encara no ha arribat als altres nivells educatius, que continuen pujant en quantitat d’alumnes. Això explica que el nombre total d’alumnes hagi augmentat en els últims anys.

2. Retallades en educació: només són per culpa de la crisi?

A escala europea, la despesa en educació del conjunt de la UE l’any 2009 era del 5,5% del PIB. L’any 2012, el percentatge s’havia reduït al 5,26%. És a dir, en els anys més colpejats per la crisi, aquesta variació del -0,29% suposava una **desinversió en matèria d’educació per part del total dels països integrants de la UE**. Parlem de 37.515 milions d’euros al total de la UE.

Però, aquesta desinversió, s’ha dut a terme en semblants proporcions en tots els països? Com es pot valorar la situació de Catalunya respecte als seus veïns? Segons les dades recollides a l”Anuari 2015′

de la Fundació Jaume Bofill i proporcionades pel Departament d'Economia i Coneixement, les despeses del Departament d'Ensenyament han variat molt significativament a Catalunya des de l'inici de la crisi. Aquesta reducció comença a partir dels pressupostos de l'any 2011, de manera que entre l'any 2010 —l'últim del Govern tripartit d'esquerres— i el 2012 —el segon any d'Artur Mas— la baixada és de més del 20%.

Segons dades del Departament d'Ensenyament, la despesa per alumne en termes nominals ha patit una reducció del 20%, percentatge que és fruit conjuntament de la reducció pressupostària i de l'increment de la demografia educativa. Aquest -20% vol dir que, mentre que al curs 2010/2011 la despesa per alumne era de 4.085 euros, al curs 2012/2013 la xifra havia baixat a 3.370 euros.

Però, i la resta dels països de l'eurozona? L**'Anuari' de la Fundació Jaume Bofill**, amb dades de l'Eurostat, ha dividit els diferents països segons l'afectació de la crisi i l'impacte d'aquesta en la despesa en educació: Catalunya no surt gaire ben parada. Forma part del quart grup, caracteritzat per **un ajustament molt intens**, i només acompanyada de cinc països més: Hongria, Itàlia, Eslovàquia, Espanya i el Regne Unit. Però, com es pot comprovar en el gràfic següent, l'ajust de la despesa en educació no té per què tenir una correlació directa amb el grau d'afectació de la crisi. Existeixen casos, com el d'Estònia, on l'impacte de la crisi ha estat alt, però l'ajust ha estat moderat. Fins i tot a Grècia les retallades en educació han estat mínimes.

Sortint d'Europa, les dades resulten encara més alarmants. La despesa pública educativa a Catalunya, segons va denunciar fa uns mesos l'estudi de la Bofill en el capítol dedicat al finançament que signa el sociòleg Xavier Martínez-Celorrio, constituïa només **el 2,8% del PIB el 2013**. Lluny de la mitjana de la UE.

3. Professorat, entre l'interinatge i la precarietat

El personal docent que actualment treballa als centres educatius públics (incloent-hi educació infantil, primària, especial i secundària) és de 71.205 persones. Aquesta xifra, proporcionada per l'IDESCAT, suposa una **reducció del professorat respecte al curs 2010/2011,** on el personal era format per 72.980 docents. Catalunya és l'única comunitat autònoma de l'Estat espanyol, juntament amb les Canàries, que manté bloquejades des de l'any 2011 les places de docents. Les últimes oposicions públiques, fa ja cinc anys, van celebrar-se amb un miler menys de les places promeses. Aquestes polítiques de congelació de les plantilles, adoptades pel Govern del PP i secundades pels governs de la Generalitat dels últims anys, han generat un dèficit estimat en 5.752 places, segons ha calculat el sindicat CCOO, que, a més a més, afirma que els costos de la crisi han repercutit en les butxaques dels mestres, ja que la formació que han rebut en els últims anys ha estat assumida per ells mateixos. Les oposicions convocades per al pròxim curs només cobreixen 300 d'aquestes places, destinades exclusivament a professorat d'FP.

Segons el sindicat USTEC-STEs, **els interins i substituts suposen el 32,13% del personal dels centres educatius**, un total de 23.406 persones. Aquest percentatge sextuplica el sostre del 5% de personal interí que va aprovar el Parlament de Catalunya el 30 de juny de 2016. El sindicat afirma que la convocatòria d'oposicions de 300 places que actualment hi hauria sobre la taula a expenses del que s'acabi aprovant als pressupostos de Junts pel Sí no garanteix l'entrada de les persones que actualment hi estan treballant, ja que és un sistema basat en proves molt memorístiques eliminatòries i amb un mínim pes d'allò que realment s'hauria de valorar: l'experiència docent. A més a més, tampoc queda garantida l'estabilitat del personal interí que no les aprovi.

4. Les famílies catalanes són les que més gasten en educació de tot l'Estat espanyol

L'ajust de la despesa d'educació no implica només una reducció de la qualitat. Aquesta mercantilització de l'educació (amb la pujada de taxes universitàries com a màxim exponent) ha suposat un notable augment de la despesa que les famílies inverteixen en l'educació dels seus fills. Al conjunt d'Espanya, **la despesa familiar educativa s'ha incrementat el 13,3%** entre els anys 2009 i 2012.

Segons el Sistema Estatal d'Indicadors de l'educació del Ministeri d'Educació, aquest increment correspon a una compensació de la retallada pública del 13,5% en el mateix període. A causa de la crisi, segons aquestes dades, les famílies haurien hagut de cobrir les despeses educatives que l'Estat ha deixat de sufragar. Segons el Baròmetre de Consum Barclaycard-IESE (2015), **les famílies catalanes han augmentat la despesa familiar educativa entre el 2004 i el 2014 el 56%.** És a dir, són les famílies que més paguen de tot l'Estat espanyol (el 51% més que la mitjana). El 2014, segons dades de l'IDESCAT, la despesa familiar catalana en educació suposa el 24% de la de tot l'Estat (quan el percentatge de població només és del 16%).

5. L'escola bressol, primera víctima de la crisi

Quines etapes de l'educació han estat colpejades amb més força per les retallades? Observant el gràfic següent, es pot veure que, entre el 2009 i el 2012, **les retallades han estat més intenses en les primeres etapes (bressol, primària i secundària), i més suaus pel que fa a l'etapa universitària**. Segons dades proporcionades per l"Anuari' de la Fundació Jaume Bofill, l'escola bressol, infantil i primària han patit una retallada de 487 milions d'euros, mentre que l'educació universitària ha perdut 130 milions.

Com mostra el gràfic i segons dades del Síndic de Greuges, entre el 2009 i el 2014, la quantitat de diners que des de la Generalitat, diputacions i ajuntaments es destina a subvencionar les places públiques i privades de l'escola bressol ha disminuït al voltant del 60%. Si la xifra destinada el 2009 eren 128,2 milions, només cinc anys després, la xifra es reduïa a 53,4 milions. L'impacte de l'ajust ha suposat la pèrdua de 13.000 alumnes i la fi de la creació d'escoles bressol públiques, fruit de l'aplicació de la Llei 5/2004.

Aquesta **desinversió en les escoles bressol ha estat més forta** en tractar-se d'una etapa educativa no obligatòria. Com que aquests centres són de titularitat municipal, s'han sumat la retallada de 17 milions d'euros que es rebien de l'Estat i la disminució dels diners que els ajuntaments destinaven a finançar-les (-19,4% en general), i així ha augmentat la ràtio d'alumnes i han disminuït els diners destinats per cada plaça.

6. L'efecte retenció: si no es pot treballar, s'haurà d'estudiar

Una de les xifres positives que es poden treure de les dades d'educació dels últims anys és la reducció de la taxa d'abandonament escolar a tot l'Estat espanyol. A Catalunya, aquest percentatge ha anat de baixada fins a assolir el 18,9% el curs passat, segons dades de l'IDESCAT. Malgrat això, encara és lluny de l'objectiu europeu, que vol rebaixar aquesta xifra al 10% abans de l'any 2020.

El lloc on més ha augmentat l'escolarització als 17 anys és Andalusia (que ha assolit el 97,5%), però al mateix temps ha estat una de les comunitats autònomes pitjor parades en l"Informe Pisa' d'aquest mateix any. Això vol dir que **l'augment de la taxa d'escolarització no es correspon**

intrínsecament amb un augment de la qualitat de l'educació. Es conjuguen dos fets alhora: en primer lloc, la situació econòmica ha produït un efecte retenció que ha mostrat la possibilitat d'allargar els estudis com una opció més atractiva que la immersió dins d'un mercat laboral amb poques sortides, sobretot per als més joves. Aquest augment de la demografia educativa ha anat acompanyat d'una retallada de 248 milions en la partida d'equitat en educació, el 21% del total del 2009 al 2013.

7. Més migrants no impliquen més segregació escolar

La segregació escolar no té per què anar de la mà del pes migratori que una comarca té. Així ho afirma el Síndic de Greuges, que en el seu informe de 2015 sobre segregació escolar a Catalunya posa com a **exemple de bones pràctiques municipis com ara Manlleu, Olot, Torelló o Vic, que durant els últims anys han desenvolupat polítiques actives de distribució de l'alumnat**. Si parlem de Catalunya, els factors explicatius són el pes que el sector privat té en el municipi i el grau de corresponsabilitat d'aquest sector privat en l'escolarització d'alumnat d'origen estranger. Durant el curs 2013/2014, hi havia un total de 101 centres de primària amb més de la meitat de l'alumnat d'origen estranger: en 20 d'aquests centres el percentatge pujava a més del 70%.

En el cas de Barcelona, la segregació es dóna, en primer lloc, per districtes. El Síndic de Greuges destaca que Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó, Nou Barris, Sant Andreu o Sant Martí, districtes amb un pes de l'alumnat estranger inferior al 20%, tenen centres amb més del 50% de l'alumnat d'origen estranger. Aquesta segregació travessa també l'àmbit públic i concertat. La ciutat de Barcelona té escoles concertades sense cap alumne immigrant. Així ho va revelar un informe publicat al diari 'El País' per la periodista Neus Vidal. A Ciutat Vella, on 4 de cada 10 habitants són migrants, un dels seus centres públics té el 75% de l'alumnat d'origen estranger. Al mateix temps, en una escola molt a prop del mateix barri, però concertada, el percentatge es redueix al 6%.

Segons **Xavier Bonal, professor de sociologia a la UAB,** entrevistat al reportatge del diari 'El País', la segregació està més motivada per raons socioeconòmiques que no pas d'origen. A més a més, aquesta segregació no s'ha quedat només als centres privats: l'estigma ha propiciat una elitització dins de l'escola pública. Àlex Castillo, de la Federació d'Associacions de Mares i Pares de Catalunya (FAPAC), afirma que a cada districte hi ha com a mínim una escola segregada. "Escoles que històricament tenen mala fama sempre disposen de places lliures. Els alumnes que arriben a mitjan curs, en la seva major part estrangers, prenen aquestes places", diu l'Àlex.

Segons les dades recollides pel Síndic de Greuges a l'informe sobre segregació escolar, els centres amb menys sol·licituds tendeixen a tenir un percentatge tant d'alumnat estranger com d'alumnat amb necessitats específiques més alt. Així doncs, els centres amb menys de 25 sol·licituds tenen una mitjana del 17% d'alumnat estranger i el 8,6% d'alumnat amb necessitats específiques. D'altra banda, aquests percentatges es redueixen molt en el cas dels centres d'alta demanda: només el 4,8% d'alumnat estranger i el 2,6% d'alumnat amb necessitats educatives específiques.